

א. אפילו לא הקנה לו הבהמה אלא השאילה לו כדי לקנות הכלים שעליה משום 'חצר' — קנה בכפותה (עפ"י תוס'). ולפירוש הרשב"א והריטב"א, נידון זה עצמו נסתפק בו רבי אלעזר, האם כשנותן לו הבהמה רק כדי לקנות הכלים נחשבת היא כ'חצר'.

ב. לכאורה נראה להוכיח ממה שאמרו (בקדושין כה) שאפשר לקנות פיל על ידי שהוא עומד על ארבעה כלים, שאפילו אם הדבר בולט ברובו מה'חצר', קונה. [ואף כאן, אפילו היו הכלים בולטים מן הבהמה הכפותה]. אך יש סוברים שבקנין 'יד' צריך שיהא החפץ כולו בתוך היד, ומסתבר שלשיטתם הוא הדין ב'חצר'. ויש לדחות הראיה מהסוגיא בקדושין (ע"ש).

ה. חצר מהלכת אינה קונה. ואפילו בהמה עומדת, כל שאינה כפותה ויכולה להלך — הרי זו חצר מהלכת, כאמור. (אם המצא תמצא בידו... — לא נתרבתה חצר אלא דומיא דידו, שאינה נדה מהאדם ומשתמרת. עפ"י רש"י).

יש סוברים שמלבד כפותה צריך שתהא הבהמה ישנה כדי לקנות כלים שעליה. ויש אומרים שאין צריך, בפרט כשיש דעת אחרת מקנה. (ע' בראשונים בגטין עה; תור"פ ותורא"ש). ואולם הספינה קונה את הדגים שנפלו לתוכה וכד', שהספינה עצמה נחה והמים הם שמביאים אותה הנה והנה. וכן אדם המהלך ברשות הרבים ונתנו לו דבר לתוך חיקו או לתוך סלו — קונה, שהסל נח והאדם הוא שפוסע תחתיו (בדומה לידו של אדם שהיא נעה ונדה על ידי הגוף).

דפים ט — י

כ. מי שראה מציאה ואמר לחברו תנה לי, מה הדין באופנים דלהלן?

א. נטלה ואמר אני זכיתי בה.

ב. נתנה לו ואחר כך אמר אני זכיתי בה תחילה.

א. היה רכוב על גבי בהמה וראה את המציאה ואמר לחברו תנה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה — זכה בה.

לדעת האומרים המגביה מציאה לחברו קנה חברו, דין זה אמור רק כשאמר 'תנה לי', אבל אמר 'זכה לי' — הרי מיד שהגביה זכה עבור חברו ושוב אין יכול לזכות בה בעצמו (רבי יוחנן). ואולם אם טענתו היא שמתחילה בשעת ההגביה לעצמו ולא בשביל חברו — זכה. (ובכך העמיד עולא את משנתנו). כיוצא בזה יש לדון בשאר מקומות, כשאמר לו חברו לעשות פעולה מסוימת בשביל מטרה כלשהי, ועשה זה בשתיקה, יכול לטעון אחר כך שעשה הדבר לשם מטרה אחרת. (ע' שו"ת הרשב"א ח"ב קג ונכפלה בשו"ת הריטב"א פד).

ולמאן דאמר המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו, אפילו נתכוין בשעת ההגביה לזכות לחברו ואחר כך חזר בו ונטלה לעצמו — הריהי שלו.

כן מבואר בגמרא. וצ"ל שגם לפרש"י שבע"ה שעשה שליח לתפוס לו — קנה, היינו דוקא בבע"ח לפי שיש לו קנין שעבוד, יכול להעביר זכותו וקנינו לשליח, אבל במציאת הפקר אין מועילה שליחות במקום שחב לאחרים.

ב. אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחילה (ונתתיה לך כפקדון בעלמא. מפרשים) — לא אמר כלום.

אם הגביה בפירוש בשביל עצמו, אעפ"י שנתן אחר כך לחברו בסתם — בתורת פקדון הוא שנתנה לו, כי כשאמר שמגביה לעצמו, ביטל שליחותו ודבריו של חברו, וכשחזר ונתן לו בסתם, הריהו כנותן לחברו טליתו סתם, שאין המקבל יכול לומר בתורת מתנה קבלתי עד שיאמר לו זה בפירוש במתנה אני נותן לך (רשב"א. וצ"ע בחזו"א (אה"ע לח, טז) שנקט [אף בדעת הרשב"א, ע"ש] שנתנה בסתם מתפרשת כמתנה ולא כפקדון. וע"ע קהלות יעקב כא).

כא. א. מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני — האם זכה אותו פלוני?

ב. התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים — מה הדין?

א. מי שליקט את הפאה ואמר הרי זו לפלוני עני — רבי אליעזר אומר: זכה לו. וחכמים אומרים: יתנה לעני הנמצא ראשון. עולא העמיד מחלוקתם בעשיר [ונחלקו האם אומרים 'תרי מיגו' — מגו שאם רוצה מפקיר נכסיו והריהו עני, ומגו שהיה זוכה לעצמו זוכה גם לחברו]. אבל בעני דברי הכל זכה לו, שמתוך שהיה יכול לזכות לעצמו זוכה עבור חברו העני. ואילו רב נחמן רב חסדא סוברים המגביה מציאה לחברו לא קנה חברו משום שהוא כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים, הלכך אף בעני ועני לא זכה לו לחכמים.

א. רש"י כתב שמדובר באדם מעלמא אבל בעל השדה — לדברי הכל לא זכה, כי אינו יכול לזכות לעצמו אפילו הוא עני, כפי שדרשו (מלא תלקט לעני...). להזהיר עני על שלו. [וכן נקט הרדב"ז (מתנות עניים ב, יט) לעיקר]. וכמה ראשונים חולקים וסוברים שגם בעל השדה יכול לזכות לאחר ב'מגו' שיכול להפקיר נכסיו ושדהו בכלל והיה בעצמו זוכה בפאה. ויש חולקים וסוברים שאף בכגון זה שהפקיר שדהו, אינו רשאי לזכות בעצמו.

ב. לפרש"י במסכת ביצה (לט) נחלקו רב ששת ורב נחמן על המגביה מציאה לחברו שלא קנה חברו, האם המגביה עצמו זכה בה אם לאו. ואותה מחלוקת שייכת לענין פיאה, בעני המלקט עבור עני אחר, לדברי האומר לא זכה לו — האם יתנה לעני הנמצא ראשון או זכה בה הוא עצמו (עפ"י רמב"ן). ויש חולקים על רש"י כי לדעתם ודאי לא קנה המגביה עצמו, שהרי לא נתכוין לכך (ערשב"א ועוד).

ג. הלכה כחכמים וכעולא, הלכך אם היה המלקט עני — זכה לעני אחר. ואם עשיר — יתנה לעני הנמצא ראשון (רמב"ם מתנות עניים ב, יט; ר"ן יב.).

ב. התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים — לא קנה. רב חסדא (בגטין יא) רצה לתלות בשאלה זו מחלוקת רבי אליעזר וחכמים לענין פאה. האם אפשר לזכות לעני פלוני. ורב פפא דחה, שמא רק כאן זכה לרבי אליעזר משום שהיה יכול לזכות לעצמו, משא"כ בתופס לבע"ח. או שמא רק כאן לא זכה לחכמים, משום אזהרה מיוחדת לא תלקט. לעני... — לא תלקט לו לעני.

א. מרש"י משמע שאם עשאו בעל חוב שליח — קנה. והתוס' והרי"ד והרשב"א והר"ן והריטב"א הוכיחו שאין חילוק אם עשאו שליח אם לאו. ואפילו כתב לו הרשאה לתפוס חובו — אין מועיל (רא"ש).

יש מי שכתב בישוב שיטת רש"י, שאמנם אם בעלי חובות גילו דעתם שרוצים לתפוס — לא קנה אפילו עשאו שליח, אבל בלאו הכי תופס לבע"ח קנה כל שעשאו שליח (עפ"י שבט הלוי ח"ח שה, ג).

- ב. אפטרופוס יכול לתפוס לבעל חוב, שידו כיד הבעלים. יש אומרים שתקנה מיוחדת היא במקום הפסד ויש אומרים מן הדין (ערא"ש).
- ג. כאשר אינו חב לאחרים, כתב הרי"ף (בתשובה. מובא בחדושי הרשב"א והר"ן) שאינו יכול לתפוס לבע"ח אלא אם יש לו הפסד, כגון שהלווה ירד מנכסיו ונראה לבית דין שעד שיבוא בעל חוב יתפסדו הנכסים [ותקנה היא שהתקינו שיכול לתפוס לבע"ח, הגם שאינו בעל דברים. או מדין השבת אבדה. ער"ן ועוד], אבל בלאו הכי — אין יכול לתפוס. ודעת הרא"ה שלעולם אין יכול לתפוס אלא אם עשאו שליח בפירוש, אבל אמר לו גבה חובי אינו רשאי לתפוס (מובא בר"ן; בריטב"א גטין יא: שו"ת הריב"ש קז). ואין כן דעת הר"ן והריטב"א, כי זכין לאדם שלא בפניו.
- ד. תפיסה האמורה כאן היא תפיסה הראויה לקנות כגון במשיכה, אבל לא בהחזקה בעלמא ללא קנין (עפ"י ריטב"א).
- ה. התוס' (ותורי"ד) הוכיחו שאפילו למאן דאמר מגביה מציאה לחברו קנה חברו אפשר שתופס לבע"ח לא קנה — מפני שאין יכול לייטול לעצמו אין יכול לזכות לחברו. ולפי טעמם, אם היה התופס נושה בעצמו, יכול לתפוס לבע"ח אחר, מגו דבעי זכי לנפשיה (ר"ן וריטב"א). ואילו דעת הרמב"ן והריטב"א שבכל אופן אין יכול לתפוס לבע"ח.

דף י

כב. האם יד פועל כיד בעל הבית, ולמאי נפקא מינה?

רב נחמן אמר: יד פועל כיד בעל הבית. ולכך פועל שנשכר למלאכה סתם, כגון 'עשה עמי מלאכה היום' — מציאתו של בעל הבית, אף על פי שהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו [לדעת רב נחמן]. ואף על פי שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (ולדעת חכמים ידו על העליונה, שאפילו נתייקרו הפועלים עתה, אין מנכים לו מחצי שכרו. עתוס'), זהו משום כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם — ולא עבדים לעבדים, אבל כל זמן שלא חזר בו הפועל, ידו כיד בעל הבית.

יש סוברים שכשם שעבד עברי אינו משתחרר במחילה אלא בקנין, כי גופו קנוי (קדושין טו.). הוא הדין פועל, לא נמחל שעבודו באמירה בעלמא ללא קנין. ויש חולקים. (עריטב"א; שו"ת הרשב"א ח"א תתעג; מרדכי פרק האומנין — שמו; שו"ת הרדב"ז ח"א שלג; מחנה אפרים ריש הל' שכירות פועלים, ובהל' שלוחין יא).

עוד בענין מציאת פועל — להלן יב. ובדין חזרת פועל בחצי היום — להלן עז.

כג. מה הדין במקרים דלהלן?

- א. ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה.
- ב. נטל העני מקצת פאה וזרק על השאר, או נפל עליה או פרס טליתו עליה.
- א. ראה את המציאה ונפל עליה ובא אחר והחזיק בה — זה שהחזיק בה זכה בה. ומבואר בגמרא שרק משום שנפל וגילה בדעתו שאין נוח לו לקנות בד' אמות, לכך לא זכה, אבל אם לא נפל — קונה את המציאה בד' אמות.
- ולדברי רב ששת אין קנין ד' אמות ברשות הרבים, אלא בסימטא או בצדי רשות הרבים.

ב. נטל מקצת פאה וזרק על השאר — אין לו בה כלום. (אפילו אותו מקצת שנטל כבר וזרק, קנסוהו חכמים שיפסידנו כדי שלא יעשו כן. רשב"א).
נפל לו עליה, פרס טליתו עליה — מעבירים אותו הימנה (עניים אחרים). וכן בעומר שכחה. ואם לא גילה בדעתו שחפץ לקנות בכך, אפשר שקונה בד' אמות. ואילו רב פפא אמר שלא תקנו קנין ד' אמות בשדה של אחר, הואיל ואינה חצרו לכל דבר אלא להלך בה וליטול הפאה.
התוס' כתבו שאעפ"י שפירס טליתו וכד', המעביר אותו הימנו אינו נקרא 'רשע', שבהפקר אין אמור הדין 'עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה נקרא רשע'. ואין כן דעת רש"י רמב"ן ורי"ד (בקדושין נט. עפ"י בהגר"א). ואפשר אף לדעה זו כאן העניים מעבירים ממנו לכתחילה, כי גם הם היו מהפכים בה אלא שקדם זה ורצה לזכות בנפילה או בפריסת טלית (עפ"י רשב"א).

כד. קנין ארבע אמות — כיצד?

אמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא: ארבע אמות של אדם קונות לו את המציאה. תקנת חכמים היא כדי שלא יבוא לידי מריבה. וכן בגט (משום עיגונא. ראשונים).
נחלקו הראשונים האם במקח וממכר תקנו ד' אמות. ובגנב לא תקנו.
כאמור לעיל, לדברי רב ששת [י"ג: רב אשי] לא תקנו קנין זה ברשות הרבים, שהרבים דוחקים שם. ולרב פפא לא תקנו בשדה של אחרים [אפילו בענין שהתורה נתנה לו זכות בתוכה, כגון פאה לענין].
א. הלכה כרב ששת וכתב פפא. (רי"ף ועוד).
שדה שאין לאחרים רשות להיכנס לשם, או שדה המשתמרת לבעלים — אין בה קנין ד' אמות לאחרים, אף לא במציאה שאינה של בעל השדה. ומדברי הרמב"ם (גזילה יז, ט) משמע שכל שדה של חברו אין קונים בה בד' אמות, אפילו אינה משתמרת לבעליה (רמב"ן). והריטב"א נקט כדעה אחרונה.
ב. כתב הריב"ש (תשובה רה): בית הכנסת, לענין גטין דינו כסימטא שהרי רגילות הוא שענינים כאלה נעשים שם, הלכך ד' אמות קונה לה שם.
מפשטות הסוגיא נראה שאין צריך לומר 'אקנה'. (ויש שנוקטים להלכה שצריך אמירה, כדין חצר שאינה משתמרת).
עוד אמרו בגמרא [כתירוץ לקושיא מהמשנה], שאם גילה בדעתו שחפץ לקנותה בדבר אחר, כגון שנפל עליה וכד' — לא קנה בד' אמות.
ויש אומרים שלפי התירוצים האחרים בגמרא, אין קיימת סברא זו לפי האמת. וכן דעת הרי"ף והרא"ש להלכה. (וכן נראית דעת הרמב"ם וכ"כ הרא"ה. וכן פסק הרמ"א — חו"מ רסח, א). ויש חולקים (עפ"י רשב"א; מ"מ בדעת הרמב"ם).
ואולם אם התחיל בפעולת קנין מעולה, לא קנה בד' אמות לדברי הכל (ע' נתיבות המשפט קצנ, א — עפ"י חו"מ קצת, יב).

כה. באלו אופנים יש שליח לדבר עבירה?

לדברי רבינא, במקום שהשליח אינו בר-חיוב, יש שליחות לדבר עבירה להתחייב בה המשלח. כגון כהן שאמר לישראל צא וקדש לי גרושה. או איש שאמר לאשה הקיפי לי קטן — המשלח חייב.

א. שלח כהן אחר לקדש לו גרושה — התוס' נקטו שנחשב 'בר חיובא' ואין שליח לדבר עבירה. ואילו הרמב"ן הרשב"א והר"ן נקטו שאינו בר חיובא, מפני שאינו מוזהר על קידושי אחרים.

ב. ישנה דעת אמוראים במקום אחר שאף המקיף את הקטן בעצמו פטור. ומאידך אשה המקפת חייבת. וסוגיתנו אינה נוקטת כדעה זו.

שלח אשה להקיף אדם גדול — רש"י ועוד ראשונים כתבו שגם בזה המשלח חייב [אלא שדיברו חכמים בדבר המצוי יותר]. ויש מפרשים (מובא ברשב"א ועוד) שבגדול הואיל ואינה יכולה להקיפו בלא דעתו, המשלח פטור לדברי הכל. [ואם תאמר מאי שנא מכהן המשלח לקדש לו גרושה, שגם היא מוזהרת בדבר (כביבמות פד: ובפשטות אין לחלק בין איסור הביאה לקידושין, וצ"ב) ואינה מתקדשת ללא רצונה. ודוחק להעמיד בשוגגת. ואפשר הואיל וכתב 'כי יקח' ולא כי תקח, אין הפעולה מתייחסת אלא לבעל או לשלוחו, משא"כ במקיף וניקף, המעשה נעשה ע"י שניהם, המקיף והניקף יחד. ויש לסייע מכך לדברי הר"א ממיץ (מובא ברשב"א נדרים צ: — כהסבר החת"ס אה"ע ח"א קג) שאיסור האשה בפסולי כהונה הוא משום הכשלת הכהן בעבירה ולא איסור עצמי].

לדברי רב סמא אף בכגון זה אין שליח לדבר עבירה. ואולם באופן שלשליח אין אפשרות בחירה אם לעשות אם לא — יש שליח לדבר עבירה. [שלא כדברי רב סמא] קנין חצר בגנב לקנות לו הגנבה, גם אם חצר משום שליחות נתרבתה].

א. יש מהראשונים שסוברים שבכל מקום שהשליח שוגג באיסור, הרי זה כבעל כרחו — ויש שליח לדבר עבירה. ויש חולקים.

ועוד דנו אודות מלך השולח שליח לדבר עבירה, אפשר שכיון שהשליח כפוי בדבר, יש שליח לדבר עבירה.

ב. יש שנקטו כרבינא (הגהות מיימוניות. וכן הביא הרמ"א להלכה). ואולם הש"ך האריך להוכיח מהראשונים דקיימא לן כרב סמא, כמו שהביאו הרא"ש והר"ן מהרמ"ה. (וע' בישוב דברי הרמ"א במנחת חינוך נד, מו [תוספת מן המחבר]. ושם כתב שלדעתו הש"ך (ביו"ד פד; קס סקכ"ב) חזר בו ופסק כרבינא).

והריטב"א (ב'חדשים') הביא מרביתו שאין כאן מחלוקת כלל אלא כל אחד נוקט טעם שונה. ג. יש מי שצדד שבעבירה דרבנן, כל שהשליח אינו בר חיוב — לדברי הכל יש שליח לדבר עבירה (ע' שער המלך — יו"ט ו, ט).

אופנים נוספים והלכות מסוימות שיש בהם שליח לדבר עבירה — ע' בקדושין מא-מב.

דפים י — יא

כו. א. האם קטנים יש להם תורת 'חצר' ו'ארבע אמות' לקנות?

ב. מהן ההשלכות היוצאות מן השאלה האם קנין חצר נתרבה משום שליחות או משום 'ידו'?

א. אמר ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא: קטנה אין לה חצר ואין לה ארבע אמות. ורבי יוחנן משום רבי ינאי אמר: יש לה.

לפי הסבר אחד בגמרא, לענין גט לא נחלקו שקונה את הגט בחצר ובארבע אמות, מפני שקנין חצר בגט נתרבה מ'יד' (ונתן בידה ושלחה...), וכשם שיש לקטנה יד לקבל גיטה (שהרי אין צריך דעתה להתגרש), כך יש לה חצר וד' אמות. אלא מחלוקתם אמורה לענין מציאה, האם יש להשוותה לגט אם לאו.